

10.5.2021

Yleisten kirjastojen tilastot

Käsitteet

Alla määritellään aakkosjärjestyksessä ne käsitteet, joita on käytetty tietokannan taulukoissa, taulukoiden otsikoissa ja tunnusluvuissa sekä mitä tarkoitetaan eri aluejaoilla.

Asukkaita

Asukasmäärä tilastointivuoden alussa 1.1.

Aukiolotunnit

Aukioloajaksi lasketaan aika, jolloin kirjaston palkkaama henkilökuntaa on paikalla palvelemissa asiakkaita. Omatoimikirjaston aukioloajaksi lasketaan aika, jolloin kirjasto tai sen osa on auki, mutta paikalla ei ole kirjaston palkkaamaa henkilökuntaa.

Omatoimikirjaston aukioloajaksi ei katsota sellaista aikaa, jolloin asiakaspalvelu on suljettu, mutta kirjaston palkkaamaa henkilökuntaa on paikalla.

Aukioloajat tallennetaan kolmeen erilliseen kohtaan:

1. aukioloaika, jolloin kirjaston henkilökuntaa on paikalla,
2. omatoimikirjaston aukioloaika, jolloin kirjaston henkilökuntaa ei ole paikalla ja sisäänpääsy tapahtuu esim. kirjastokortin tai ovikoodin avulla
3. aukioloaika yhteensä.

Celian cd-levyjen lainat

Tilastoihin kerätään tiedot niiden Celian (<http://www.celia.fi>) cd-levyjen lainoista, jotka kirjasto lainaa asiakkailleen. Luku lasketaan mukaan lainojen kokonaismäärään.

Elektroniset aineistot (e-aineistot)

E-aineistoiksi lasketaan elektronisessa muodossa olevat aineistot. E-aineistojen osalta tilastoidaan vain maksullisia aineistoja. E-aineistot tilastoidaan erillisinä eikä niitä koskevia tietoja lisätä muuta kirjastoaineistoa koskevien lainausten, hankintojen tai kokoelmien joukkoon.

Elektronisen aineiston hankintakulut

E-aineiston hankintakuluihin lasketaan elektronisen ja verkkoaineiston hankinta- ja lisenssimaksut ja/tai tietokantojen sekä sisältötuotteiden käyttöoikeusmaksut tai kertakaikkiset korvaukset.

Elektroniset kirjat (e-kirjat)

E-kirjoiksi lasketaan elektronisessa muodossa olevat kirjat, myös e-äänikirjat. E-kirjojen osalta tilastoidaan niiden lainaukset (=käyttökerrat), hankinnat ja kokoelmat. E-kirjat tilastoidaan erillisinä eikä niitä koskevia tietoja lisätä kirjalainausten, -hankintojen tai -kokoelmien joukkoon.

Fyysiset käynnit

Fyysisten kirjastokäyntien laskenta tapahtuu toimipisteittäin automaattisella laskijalla tai otantalaskennalla. Otanta tehdään vähintään kuusi kertaa vuodessa, siis joka toinen kuukausi, viikonpäivää vaihdellen. Saatu summa jaetaan otantakertojen määrällä ja

kerrotaan kirjaston vuotuisten aukiolopäivien määrällä. Tuloksena on kokonaiskävijämäärä.

Hankinnat yhteensä

Hankintaa ovat ostot, vaihdot ja lahjoitukset. Aineisto tilastoidaan fyysisinä yksiköinä. Esim. kielikurssi- tai äänikirjapaketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi.

Henkilökunnan täydennyskoulutuspäivät

Henkilökunnan täydennyskoulutuspäiviksi lasketaan työnantajan tai jonkun muun koulutuksen järjestäjän työaikana järjestämä sisäinen tai ulkoinen koulutus- tai kehittämistilaisuus. Koulutuksiin osallistuminen etäyhteydellä lasketaan mukaan. Työhön perehdyttämistä ei lasketa täydennyskoulutukseksi. Neljä tuntia tai alle kestävät koulutustilaisuudet lasketaan puoleksi koulutuspäiväksi. Koulutuspäivien määrä lasketaan yhteen. Esimerkiksi jos kymmenen työntekijää osallistuu viiteen koulutuspäivään, niin silloin täydennyskoulutuspäiviä on yhteensä 50.

Henkilöstökulut

Henkilöstökuluihin sisällytetään henkilökunnan (myös kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan) palkat ja palkkiot, eläkevakuutusmaksut, muut sosiaalivakuutusmaksut ja sivukulut. Kirjaston oman kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan palkat ja palkkiot lasketaan tilakustannuksiin. Jos kirjasto ostaa kiinteistö- ja/tai siivouspalveluja joko sisäisenä tai ulkoisena palveluna, sisällytetään ne tilakustannuksiin kokonaisuudessaan. Eri hallintokuntien yhdistelmäviroista tai toimista tai vastaavista järjestelyistä lasketaan mukaan vain kirjastotyön osuus. Työllisyysvaroin palkattujen henkilöstökuluja ja siviilipalvelusta suorittavien ym. vastaavien korvauksia ei lasketa mukaan.

Henkilötyövuodet

Kirjaston henkilökuntaan ei lasketa kiinteistö- ja siivoushenkilökuntaa. Henkilötyövuodet ilmoitetaan tehtyjen henkilötyövuosien mukaan. Osa-aikaisten, tuntityötä tekevien ja osa-aikaeläkkeellä olevien vuosittaiset yhteenlasketut työtunnit muunnetaan henkilötyövuosiksi seuraavasti:

keskimäärin 36,25 tunnin viikkotyöaika tekevien osalta jakajana on luku 1700

keskimäärin 38,25 tunnin viikkotyöaika tekevien osalta jakajana on luku 1930

Täyttämättömiä virkoja ja toimia ei lasketa mukaan. Eri hallintokuntien yhdistelmäviroista ja toimista tai vastaavista järjestelyistä lasketaan mukaan vain kirjastotyön osuus. Mikäli kunnilla on yhteisiä virkoja tai kunta ostaa kirjastopalveluja toiselta kunnalta, jaetaan henkilötyövuodet kuntien kesken oikeassa suhteessa.

Hyötypinta-ala (hym²)

Hyötypinta-alalla tarkoitetaan kirjastokäytössä olevia tiloja sisäseinien rajoittaman osan mukaisesti. Hyötypinta-alaan ei lasketa teknisiä tiloja (esim. lämpökeskus, ilmanvaihtokonehuoneet ja sähkötekniset tilat), hissejä, tuulikaappeja, portaita, porrashuoneita, käytäviä eikä sellaisia aula- ja eteistiloja, joissa ei ole kirjastotoimintaa. Kirjastokäytössä olevien tilojen hyötypinta-alat lasketaan yhteen.

Kielisuhde

Kielisuhteessa on käytetty Tilastokeskuksen käyttämää 4-jakoa: yksikieliset suomenkieliset kunnat

yksikieliset ruotsinkieliset kunnat
kaksikieliset kunnat enemmistön kieli suomi
kaksikieliset kunnat enemmistön kieli ruotsi

Kirjastoaineistokulut, euroa

Vuosien 1999-2001 kirjastoaineistokulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen kirjastoaineistokulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjastoaineistokuluihin sisällytetään kaikki yleisen kunnallisen kirjaston kokoelmiin ostettu ja asiakkaiden ja/tai henkilökunnan käyttöön tarkoitettu aineisto kuten kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet, kuva- ja äänitallenteet, nuotit ja partituurit, kartat ja mikromuotoinen aineisto.

Tekijänoikeusmaksut, digitaalisen ja verkkoaineiston hankinta- ja lisenssimaksut ja/tai tietokantojen sekä sisältötuotteiden käyttöoikeusmaksut tai kertakaikkiset korvaukset sisällytetään mukaan kirjastoaineistokuluihin.

Kirjastoammatilliset henkilötyövuodet

Kirjastoammatillisiin henkilötyövuosiin lasketaan mukaan henkilötyövuodet sen henkilöstön osalta, jolla on kirjastoasetuksen 4 §:n, (muutettu 1157/2009) 1 momentin 1-4 kohtien mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammatillisen henkilökunnan tehtäviin.

Kirjastoammatilliset korkeakoulutetut henkilötyövuodet

Kirjastoammatillisen korkeakoulutetun henkilöstön määrä (htv) -kohtaan tilastoidaan kirjaston palkkaama henkilöstö, jolla on kirjastoasetuksen 4 §:n, (muutettu 1157/2009) 1 momentin 1 ja 2 kohtien (yliopisto tai amk) mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammatillisen korkeakoulutetun henkilökunnan tehtäviin.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130406>

Kirjastoautot ja pysäkit

Useamman kunnan yhteisen kirjastoauton merkitsee vain omistaja- tai sijoituskunta. Pysäkkien määrä ilmoitetaan sijaintikunnittain.

Kirjastot yhteensä

Pääkirjastot + sivukirjastot + laitoskirjastot.

Kirjat

Kirjoiksi lasketaan kirjat, käsikirjoitukset, sidotut kartat ja sidotut lehtivuosikerrat.

Kirja-aineistot

Kirjat + nuotit ja partituurit.

Kirjojen hankintakulut, euroa

Vuosien 1999-2001 kirjojen hankintakulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen kirjojen hankintakulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjojen hankintakuluihin sisällytetään ainoastaan kirjojen ostohinnat. Kirjojen ostoon ei sisällytetä muovitus-, sidonta-, pakkaus-, kuljetus- ym. vastaavia menoja. Tässä kohden kirjan määrittely on suppeampi kuin aineistokohdassa. Tämän kohdan perusteella määräytyy kirjailijoille ja kääntäjille maksettavien kirjastoapurahojen kokonaissumma (L

1080/83). Kirjojen hankintakuluihin ei sisällytetä e-kirjojen hankintakuluja.

Kokoelmat yhteensä

Kirjastoaineistoksi katsotaan kirjaston kokoelmiin liitetty ja asiakkaiden ja/tai henkilökunnan käyttöön tarkoitettu aineisto. Aineisto tilastoidaan fyysisinä yksiköinä. Esim. kielikurssi- tai äänikirja-paketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi. Lehtien yksittäisiä irtonumeroita ei tilastoida kokoelma-, kirja-, hankinta- eikä poistotietoihin. E-kirjojen kokoelma tilastoidaan erikseen.

Kokonaislainaus

Paikallislainat + saadut kaukolainat. Annetut kaukolainat muihin kirjastoihin tilastoituvat vastaanottavalle kirjastolle, koska se lainaa aineiston asiakkaalle. E-aineiston käyttökerrat tilastoidaan erikseen.

Kunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen kunnat.

Kuvatallenteet

Kuvatallenteet = DVD-levyt + Blu-ray-levyt + videot.

Käyttäjäkoulutus

Ennalta valmisteltujen asiakkaille pidettyjen koulutustilaisuuksien määrä ja tilaisuuksien kesto tunteina. Käyttäjäkoulutukseen ei lasketa mukaan kirjaston oman henkilökunnan koulutusta.

Lainaajat

Lainaajiksi lasketaan tilastointivuonna lainausoikeuttaan käyttäneet.

Lainan hinta

Lainan toimintakulut tilastointivuonna / kokonaislainaus

Lainauskierto

Lainauskierto = lainaus per kokoelmat – huom! paikallislainat per kokoelmat yhteensä.

Laitoskirjastot

Laitoskirjasto on kirjasto, joka toimii sairaalassa tai hoitolaitoksessa.

Lehdet yhteensä (vsk=vuosikerrat)

Sanoma- ja aikakauslehtiin lasketaan tilastointivuonna tilatut/saapuneet ja lahjaksi saadut sekä kokoelmiin liitetyt vuosikerrat. Sidotut lehtivuosisikerrat tilastoidaan kirjoiksi. Lehtien yksittäisiä irtonumeroita ei tilastoida. E-lehtien osalta tilastoidaan vain käyttökerrat.

Lähetetyt kaukolainat

Lähetetyt kaukolainat ovat muille kirjastoille (eri hallinnon alaisille) annetut lainat tai niiden sijasta annetut kopiot. Jos kirjastolla on sopimus muiden kuntien kanssa kirjastojen kokoelmien yhteiskäytöstä, niin silloin seutulainat lasketaan paikallislainoiksi. Jos sopimusta ei ole, hallintokuntien rajat ylittävät seutulainat lasketaan mukaan kaukolainoihin. Lähetetyt kaukolainat ilmoitetaan vain tässä eikä niitä sisällytetä paikallislainoihin ja/tai kirjojen kieli- ja osastojakoihin.

Läänit

Lakkautettu 31.12.2009.

Maakunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen maakunnat.

Muita palvelupaikkoja

Muita palvelupaikkoja ovat siirtokokoelmat ym. vastaavat, joiden toiminnasta ja hallinnosta vastaa kunnan kirjasto. Muiden palvelupaikkojen aukiolotunteja ei tilastoida.

Muu aineisto

Muu aineisto sisältää esim. karttalehdet, diasarjat/-kuvat, pelit, mikrokortit ja -rullat ym.

Muut henkilötyövuodet

Muilla kuin kirjaston varoilla palkattu henkilökunta esim. työllisyysvaroin palkatut, siviilipalvelusta suorittavat, harjoittelijat tai koulutuksen esim. oppisopimuskoulutuksen työssäolojaksoa suorittavat.

Muut kulut, euroa

Muut kulut saadaan, kun henkilöstökulut, tilakulut ja kirjastoaineistokulut vähennetään kokonaistoimintakuluista.

Paikallislainat yhteensä

Paikallislainoiksi lasketaan suoraan asiakkaille omista kokoelmista annetut lainat ja niiden uusinnat. Paikallislainoihin eivät sisälly kaukolainat.

Poistot yhteensä (kpl)

Poistoihin lasketaan sekä aktiivipoistot että kadonneina poistetut. Poistot tilastoidaan fyysisinä yksiköinä – esim. kielikurssi- tai äänikirjapaketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi.

Saadut kaukolainat

Saadut kaukolainat ovat muilta kirjastoilta (eri hallinnon alaisilta) saadut lainat tai niiden sijasta saadut kopiot.

Seutukunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen seutukunnat.

Suuralueet

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen suuralueet:

Etelä-Suomi

Länsi-Suomi

Itä-Suomi

Pohjois-Suomi

Suuraluejako muuttui olennaisesti vuoden 2003 alusta lukien, joten vuoden 2003 tiedot eivät ole enää vertailukelpoisia vuosien 1999-2002 tietojen kanssa. Vuosina 1999-2002 suuralueet olivat Uusimaa, Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi ja Pohjois-Suomi.

Taloudellisuus

Taloudellisuus = henkilöstökulut + aineistokulut jaettuna fyysiset kirjastokäynnit + kokonaislainaus – huom! Taloudellisuus on sitä parempi, mitä pienempi arvo sillä on.

Tapahtumat

Kirjaston järjestämien tapahtumien ja näyttelyiden määrä tilastointivuonna. Kirjaston järjestämiin tapahtumiin ja näyttelyihin lasketaan mukaan myös yhdessä jonkun ulkopuolisen tahon kanssa järjestetyt tapahtumat ja näyttelyt. Tapahtuman tai näyttelyn ei tarvitse sijoittua kirjaston tilaan. Jos kirjasto ei ole osallistunut kirjaston tiloihin sijoittuvan tapahtuman tai näyttelyn järjestämiseen, sitä ei lasketa mukaan. Tapahtumiin luetaan tyypillisesti kirjallisuus, kulttuuri tai sivistystarkoituksessa järjestetyt tapahtumat, kuten kirjailijaillat, lukupiirit, konsertit ja musiikkitapahtumat, luennot ja keskustelutilaisuudet, poistomyyntitapahtumat, lastentapahtumat, satutunnit, työpajat, elokuvaesitykset, nukketeatteriesitykset. Virtuaaliset tapahtumat luetaan mukaan.

Tilakustannukset

Tilakuluihin sisällytetään kaikki kirjaston käytössä olevien tilojen vuokra-, kunnossapito- ja huoltokulut (myös kirjaston oman kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan palkat ja palkkiot, lämmitys, valaistus, vesi- ja jätevesimaksut) (ISO 2789:2006(E);6.5.1.5). Muut mahdolliset tilakulut (esim. kunnan hallinnon vyörytetyt tilakustannukset) ovat muissa kuluissa.

Tilastollinen kuntaryhmitys

Tilastollisia kuntaryhmiä on kolme:

- kaupunkimaiset kunnat
- maaseutumaiset kunnat
- taajaan asutut kunnat

Toimintakulut tilastointivuonna, euroa

Vuosien 1999-2001 toimintakulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen toimintakulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjaston kokonaistoimintakulut ilmoitetaan bruttokuluina tilastointivuonna hyväksytyjen talousarviopäätösten mukaisesti (henkilöstökulut, palvelujen ostot, aineet, tarvikkeet ja tavarat, vuokratulot sekä muut kulut). Mikäli vastausajankohtana on käytävissä tilinpäätöstiedot tai hyväksytyä talousarviota tarkemmat tiedot, käytetään näitä tietoja.

Toimintatuottoja, valtionosuuksia ja -avustuksia ei vähennetä toimintakuluista.

Toimintakuluista vähennetään myyntituotot muilta kunnilta tai hallintokunnilta silloin, kun kunta myy kirjastopalveluja toiselle kunnalle tai hallintokunnalle, esim. kirjastoautotoiminta tai oppilaitoskirjastopalvelut. Vastaavasti edellä mainitun palvelun ostokulut tulee olla palveluja ostavan yleisen kirjaston talousarviossa.

Jos kirjaston toimintakuluja on budjetoitu muualle kuin kirjaston tileille, nämä kulut tulee sisällyttää kokonaiskuluihin.

Toimintakulut kuluvan vuoden talousarviossa, euroa

Toimintakulut kuluvana vuonna ilmoitetaan hyväksytyyn talousarvion mukaisina samoin perustein kuin edellä.

Verkkokäynnit

Verkkokäynti on asiakkaan suorittama virtuaalikäynti kirjaston ulkopuolelta kirjaston websivustoon, jonka aikana voi tapahtua useita eri toimintoja kuten fyysisen käynnin yhteydessä. Yhden käynnin aikana tapahtuvia yksittäisiä sivupyynnöitä ei lasketa

verkkökäynneiksi. Käynneiksi ei lasketa kirjaston tiloissa asiakkaiden käytössä olevilta työasemilta tai kirjaston henkilökunnan työasemilta tehtyjä käyntejä.